

Навчальна програма нормативної дисципліни
«ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА»**1. МІСЦЕ ТА ЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Мета навчальної дисципліни «Екологічна експертиза» полягає в оволодінні студентами теоретичних та методичних засад комплексної екологічної експертизи.

Більшість питань, які виникають у процесі управління станом навколишнього природного середовища, пов'язані з реалізацією екологічної експертизи різноманітних об'єктів. До таких об'єктів належать діючі господарські об'єкти та екологічні ситуації, проектні та передпроектні матеріали, документація по впровадженню нової техніки, технологій та багато іншого.

Стратегія, механізми, алгоритми здійснення таких експертиз і опановуються студентами при вивченні навчальної дисципліни «Екологічна експертиза». При формуванні навчальної дисципліни важлива роль приділена питанням поєднання галузевого та територіального принципів у екологічній експертизі.

Засвоєння курсу «Екологічна експертиза» студентами базується на знаннях, отриманих під час вивчення таких фундаментальних дисциплін як «Загальна екологія (та неоекологія)», «Ландшафтна екологія», «Метеорологія і кліматологія», «Ґрунтознавство», «Біологія», «Геологія з основами геоморфології» тощо.

Опанування змістом навчальної дисципліни передбачає значний обсяг активної творчої діяльності студентів у межах аудиторної та поза аудиторної роботи. Мінімальний обсяг навчальної дисципліни – 108 годин.

2. ЗАГАЛЬНИЙ ЗМІСТ ТА НАВЧАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВИВЧЕННЮ**2.1. Навчальна аудиторна та позааудиторна робота (72 години)**

Модуль 1 (18 годин). Головні аспекти, нормативна база, державне регулювання та управління у галузі екологічної експертизи

Поняття екологічної експертизи. Історія розвитку екологічної експертизи. Мета, завдання та призначення екологічної експертизи. Об'єкти та суб'єкти екологічної експертизи. Типи та форми екологічної експертизи. Державна та громадська експертизи. Права громадських об'єднань і участь громадськості у державній експертизі. Інші види екологічної експертизи.

Нормативна база, державне регулювання та управління у галузі екологічної експертизи. Компетенції Верховної Ради України, Кабінету Міністрів, органів державного управління, місцевих рад.

Проведення державної екологічної експертизи підрозділами Міністерства екології та природних ресурсів України.

2.1.1 Нормативні навчальні елементи з модуля 1

1. Історія розвитку екологічної експертизи в Україні.	17. Статус Висновків громадської екологічної експертизи.
2. Дефініції поняття «екологічна експертиза».	18. Порядок участі громадськості у державній експертизі.
3. Мета, задачі та призначення екологічної експертизи.	19. Особливості відомчої екологічної експертизи.
4. Принципи екологічної експертизи.	20. Складання алгоритму здійснення громадської та державної експертизи.
5. Статус державної екологічної експертизи в Україні. Поєднання галузевого та територіального принципів в екологічній експертизі.	21. Поняття про типи екологічної експертизи.
6. Об'єкти і суб'єкти екологічної експертизи.	22. Пріоритети екологічної експертизи у світлі інтеграції України до Європейської співдружності.
7. Умови проведення екологічної експертизи.	23. Органи державного управління в галузі екологічної експертизи.
8. Сучасні тенденції і проблеми здійснення екологічної експертизи.	24. Компетенція Верховної Ради України в галузі екологічної експертизи.
9. Особливості нормативно-правового регулювання екологічної експертизи в Україні.	25. Компетенція Кабінету Міністрів України в галузі екологічної експертизи.
10. Критерії виділення форм і типів екологічної експертизи.	26. Компетенція місцевих рад в галузі екологічної експертизи.
11. Організація та процедура проведення державної екологічної експертизи.	27. Проведення державної екологічної експертизи (в т. ч. додаткової) підрозділами Міністерства екології України.
12. Види діяльності та об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку.	28. Система і структура експертних підрозділів у складі міністерства та його органів на місцях.
13. Додаткові державні екологічні експертизи та умови їх проведення.	29. Шляхи проведення державної екологічної експертизи.
14. Особливості організації та проведення громадської екологічної експертизи.	30. Компетенція статутних органів об'єднань громадян у галузі екологічної експертизи.
15. Права громадських об'єднань, які здійснюють громадську експертизу.	31. Порядок організації громадських слухань, опитувань, референдумів серед населення про
16. Умови проведення громадської екологічної експертизи.	

- об'єкти та діяльність, що підлягає екологічній експертизі.
32. Визначення граничних розмірів відрахувань на проведення екологічних експертиз.

33. Шляхи вдосконалення системи державного регулювання та управління екологічною експертизою.

Модуль 2 (18 годин). Порядок проведення та економічний механізм здійснення екологічної експертизи

Статус експерта та замовників екологічної експертизи. Права та обов'язки експертів екологічної експертизи та замовників. Умови, підстави і процедура проведення екологічної експертизи. Її фінансування. Шляхи та термін проведення державної екологічної експертизи. Матеріали та документація екологічної експертизи (заява про екологічні наслідки, висновки екологічної експертизи). Термін дії висновків державної екологічної експертизи, оскарження висновків. Вимоги до складу документації.

2.1.2 Нормативні навчальні елементи з модуля 2

34. Вимоги до експерта екологічної експертизи.
35. Функції експерта екологічної експертизи.
36. Права експертів екологічної експертизи.
37. Порядок затребування експертом матеріалів для проведення екологічної експертизи.
38. Умови відхилення матеріалів, представлених на екологічну експертизу.
39. Обов'язки експертів екологічної експертизи.
40. Гарантії незалежності експерта екологічної експертизи.
41. Права замовників екологічної експертизи.
42. Обов'язки замовників екологічної експертизи.
43. Контроль за ходом проведення екологічної експертизи.
44. Умови фінансування замовником виконаних еколого-експертних робіт.
45. Діяльність експерта по підвищенню якості та ефективності проведення екологічної експертизи.
46. Процедура здійснення екологічної експертизи.
47. Умови проведення державної екологічної експертизи.
48. Підстави для проведення державної екологічної експертизи.
49. Альтернативні варіанти здійснення екологічної експертизи.
50. Граничні терміни проведення державної екологічної експертизи.
51. Фінансування державної та громадської екологічної експертизи.
52. Нормативи витрат на проведення державної екологічної експертизи.
53. Вартість розробки інвестиційної документації як вихідні дані щодо розрахунку витрат на проведення державної екологічної експертизи.
54. Умови визначення існуючої або потенційної небезпеки об'єктів екологічної експертизи для довкілля.
55. Перелік та призначення головних документів екологічної експертизи.
56. Зміст, призначення та статус Заяви про екологічні наслідки діяльності.
57. Зміст, призначення та статус Висновків державної екологічної експертизи.
58. Обов'язкові умови реалізації проектів, програм або діяльності.
59. Термін дії позитивних та негативних висновків державної екологічної експертизи.
60. Мета, зміст та статус Заяви про проведення громадської екологічної експертизи.
61. Структура Висновків екологічної експертизи.
62. Порядок оскарження Висновків державної екологічної експертизи.
63. Умови признання недійсними Висновків державної екологічної експертизи.
64. Вимоги до складу документації, що подається на державну екологічну експертизу.
65. Складання Заяви про екологічні наслідки запланованої діяльності.
66. Компетенція Мінекології України при проведенні державної екологічної експертизи проектної документації.
67. Процедура підготовки та затвердження робочих матеріалів.
68. Вимоги до робочих матеріалів попередньої оцінки проектної документації.
69. Варіанти фінансування державної екологічної експертизи діючих об'єктів та комплексів.
70. Розподіл повноважень між Мінекології України та Укрдержжінкомісією.
71. Можливі варіанти Висновків державної екологічної експертизи різних типів.
72. Проблеми стандартизації у сфері екологічної експертизи.

Модуль 3 (36 годин). Методологія екологічної експертизи. Методи проведення екологічної експертизи різних типів об'єктів

Теорія і методи проведення екологічної експертизи. Функціональні типи екологічної експертизи: нормативно-контрольний, оціночний, прогнозний, конфліктний, комплексний. Мета, задачі, особливості розробки матеріалів оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС). Структура та склад розділу ОВНС у проектній документації. Організація проведення державної екологічної експертизи, проектної документації, діючих об'єктів та комплексів, екологічних ситуацій на певних територіях. Екологічна експертиза промислових, сільськогосподарських, рекреаційних, природоохоронних об'єктів, житлових і службових комплексів. Державна екологічна експертиза документації по впровадженню нової техніки і технології; нових матеріалів, в т.ч. нових пестицидів і агрохімікатів; можливості та повноти утилізації невикористаних залишків матеріалів і речовин, чи їх екологічно безпечного поховання.

Нормативні навчальні елементи з модуля 3

73. Теоретичні основи екологічної експертизи.
74. Нормативно-контрольна екологічна експертиза.
75. Оціночна екологічна експертиза.
76. Прогнозна екологічна експертиза.
77. Конфліктна екологічна експертиза.
78. Комплексна екологічна експертиза.
79. Методи проведення екологічної експертизи.
80. Мета і задачі ОВНС.
81. Характеристика стану території району і площадки (траси) чи визначення переліку можливих екологічно небезпечних впливів.
82. Визначення масштабів і рівнів впливів проектної діяльності на довкілля в нормальних і аварійних умовах.
83. Складання Заяви про екологічні наслідки діяльності.
84. Нормативна база складання ОВНС.
85. Порядок розробки матеріалів ОВНС.
86. Зміст Заяви про наміри замовника і виконавця ОВНС.
87. Методика розробки матеріалів ОВНС для видів діяльності об'єктів, що представляють підвищену екологічну небезпеку.
88. Визначення обсягу і змісту матеріалів ОВНС.
89. Вихідні дані для виконання ОВНС.
90. Структура та склад розділу ОВНС.
91. Підстави для проведення ОВНС.
92. Фізико-географічна та кліматична характеристики району і площадки (траси) будівництва об'єктів проектної діяльності.
93. Загальна характеристика об'єктів проектування і господарської діяльності в зонах їхнього впливу.
94. Характеристика навколишнього природного середовища й оцінка впливу на нього.
95. Оцінка впливу на геологічне середовище.
96. Оцінка впливу на повітряне середовище.
97. Оцінка впливу на мікроклімат.
98. Оцінка впливу на водне середовище.
99. Оцінка впливу на ґрунти.
100. Оцінка впливу на рослинний і тваринний світ та на заповідні об'єкти.
101. Характеристика навколишнього соціального середовища й оцінка впливу на нього.
102. Оцінка впливу запроектованої діяльності на навколишнє техногенне середовище.
103. Заходи щодо забезпечення нормативного стану навколишнього середовища і вимог екологічної безпеки.
104. Оцінка екологічної небезпеки об'єктів, що проектуються, у межах державної екологічної експертизи.
105. Комплексна оцінка впливу запроектованої діяльності на навколишнє середовище і характеристика залишкових впливів.
106. Заява про екологічні наслідки діяльності.
107. Зміст окремих підрозділів розділу ОВНС.
108. Пріоритет факторів при здійсненні ОВНС.
109. Складання окремих підрозділів розділу ОВНС.
110. Природоохоронні показники, що оцінюються при здійсненні державної екологічної експертизи.
111. Алгоритм проведення державних екологічних експертиз різних типів.
112. Організація проведення державної екологічної експертизи проектної документації.
113. Склад проектної документації.
114. Експертна оцінка проектної документації.
115. Організація проведення державної екологічної експертизи екологічних ситуацій на певних територіях.
116. Алгоритм експертної оцінки екологічної ситуації.
117. Організація та доцільність проведення державної екологічної експертизи діючих об'єктів та комплексів.
118. Екологічна експертиза промислових об'єктів.
119. Екологічна експертиза сільськогосподарських об'єктів.
120. Екологічна експертиза рекреаційних об'єктів.
121. Екологічна експертиза природоохоронних об'єктів.
122. Екологічна експертиза житлових і службових комплексів.
123. Умови проведення державної екологічної експертизи діючих об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку.
124. Організація і умови проведення державної екологічної експертизи, документації по впровадженню нової техніки і технології.
125. Показники для оцінювання при здійсненні державної екологічної експертизи, документації по впровадженню нової техніки і технології.
126. Організація проведення державної екологічної експертизи документації по впровадженню нових матеріалів і речовин.
127. Умови проведення державної екологічної експертизи документації по впровадженню нових матеріалів і речовин.
128. Особливості державної екологічної експертизи документації по впровадженню нових пестицидів і агрохімікатів.
129. Варіанти врахування можливості та повноти утилізації невикористаних залишків матеріалів та речовин чи їх екологічно безпечного поховання.
130. Спільні риси між екологічною експертизою екологічних ситуацій та ТерКСОП.
131. Порівняльний аналіз компетенції органів державної влади при здійсненні екологічної експертизи різних типів.
132. Міжнародний досвід здійснення екологічних експертиз та можливість його впровадження в Україні.

2.2. Семінари, контроль-колоквіуми та інша діяльність за науковим спрямуванням (10 годин)

На семінарах та колоквіумах у студентів формуються вміння обґрунтовано довести необхідність здійснення екологічної експертизи для різних об'єктів. Під час дискусій обговорюються сучасні тенденції і проблеми

призначення та здійснення екологічної експертизи, також обговорюються умови, підстави, проблеми та шляхи проведення екологічної експертизи. Особлива увага приділяється формуванню у студентів фундаментальних знань про особливості організації різних типів експертизи.

Під час проведення семінарів та контроль-коловіумів активізується 17 навчальних елементів.

2.3. Наукова аудиторна та позааудиторна складова дисципліни (26 годин)

Наукова робота студентів має сформувати здатність до творчого вирішення завдань екологічної експертизи. Колективне обговорення та проведення конкурсу тематики наукових доповідей щодо громадських та державних екологічних експертиз. Індивідуальна підготовка назви теми доповіді у відповідності до стандартних вимог до наукової роботи. Презентація теми з короткою анотацією на конкурсі тем із колективним оцінюванням одногрупників. Колективне визначення кількості індивідуальних балів презентованої наукової теми.

У процесі підготовки студент повинен засвоїти не менше 46-и навчальних елементів.

3. КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЕКОЛОГІВ

3.1. Знання з навчальної дисципліни, що формуються в процесі навчальної та наукової діяльності

3 модуля 1

- 3.1.1. Підходи щодо визначення екологічної експертизи.
- 3.1.2. Мета, завдання та принципи здійснення екологічної експертизи.
- 3.1.3. Специфіка об'єктів та суб'єктів державної екологічної експертизи.
- 3.1.4. Особливості державної і громадської екологічної експертизи (статус висновків, склад експертів, умови здійснення тощо).
- 3.1.5. Види діяльності та об'єкти, що підлягають обов'язковій державній екологічній експертизі.
- 3.1.6. Екологічні права, що мають відношення до проведення державної екологічної експертизи.
- 3.1.7. Компетенції органів державного управління у галузі екологічної експертизи.
- 3.1.8. Особливості проведення державної екологічної експертизи екологами-експертними підрозділами, спеціалізованими установами та організаціями Міністерства екології та природних ресурсів України.
- 3.1.9. Статус і компетенції уставних органів громадських угруповань, експертних та консультативних рад екологічної експертизи.
- 3.1.10. Статус, права, обов'язки та гарантії незалежності експерта екологічної експертизи.
- 3.1.11. Права та обов'язки замовників екологічної експертизи.

3 модуля 2

- 3.1.12. Умови, засади та процедура проведення державної екологічної експертизи.
- 3.1.13. Статус експерта та замовників екологічної експертизи.
- 3.1.14. Шляхи і терміни проведення державної екологічної експертизи.
- 3.1.15. Права і обов'язки експертів екологічної експертизи та замовників.
- 3.1.16. Особливості фінансування екологічної експертизи.
- 3.1.17. Вимоги до основних документів екологічної експертизи.

3 модуля 3

- 3.1.18. Теоретичні основи та методи екологічної експертизи.
- 3.1.19. Мета і завдання розділу «Оцінка впливу на навколишнє середовище» (ОВНС).
- 3.1.20. Порядок розробки матеріалів ОВНС.
- 3.1.21. Підстави щодо здійснення ОВНС. Структура та склад розділу ОВНС.
- 3.1.22. Процедури експертної оцінки проектної документації.
- 3.1.23. Особливості експертної оцінки екологічних ситуацій, діючих об'єктів та комплексів.
- 3.1.24. Стадії екологічної експертизи документації по впровадженню нової техніки і технології.
- 3.1.25. Особливості екологічної експертизи документації по впровадженню нових матеріалів та речовин.

3.2. Узагальнені вміння з навчальної дисципліни, що формуються в процесі навчальної та наукової діяльності

3 модуля 1

- 3.2.1. Обґрунтовувати необхідність здійснення екологічної експертизи певної форми.
- 3.2.2. Аналізувати передумови здійснення екологічної експертизи.
- 3.2.3. Складати алгоритм здійснення громадської та державної експертизи.
- 3.2.4. Аналізувати та доповнювати перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку.
- 3.2.5. Здійснювати порівняльний аналіз компетенції органів державної влади у галузі екологічної експертизи.
- 3.2.6. Визначати, які установи організують та здійснюють екологічну експертизу.
- 3.2.7. Надавати консультацію щодо організації та здійснення громадської екологічної експертизи.
- 3.2.8. З'ясовувати ступінь участі громадськості у державній екологічній експертизі.
- 3.2.9. Розрізняти повноваження державної законодавчої і виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у галузі екологічної експертизи.

3.2.10. Аналізувати та ілюструвати прикладами права й обов'язки експерта.

3 модуля 2

3.2.11. Визначати процедуру і шляхи проведення державної екологічної експертизи.

3.2.12. Аналізувати особливості фінансування екологічної експертизи різних форм і типів.

3.2.13. Розраховувати витрати на проведення державної екологічної експертизи.

3.2.14. Скласти Заяву про наслідки запланованої діяльності.

3.2.15. Скласти алгоритм проведення державної екологічної експертизи різних типів.

3.2.16. Здійснювати аналіз ситуаційних моделей екологічних експертиз різних типів.

3.2.17. Визначати нормативи витрат на проведення державної екологічної експертизи.

3.2.18. Аналізувати і складати документи державної екологічної експертизи (заяву про наміри, висновки екологічної експертизи).

3.2.19. Характеризувати порядок передачі документації на державну екологічну експертизу та вимоги до її складу.

3.2.20. Визначати відповідність об'єктів екологічної експертизи вимогам екологічного законодавства, санітарним і будівельним нормам, правилам при проведенні екологічної експертизи проектної документації, діючих об'єктів та комплексів.

3.2.21. Характеризувати спільні риси екологічних експертиз на певних територіях і розробки територіальних комплексних схем охорони природи (ТерКСОП).

3 модуля 3

3.2.22. Користуватися нормативною та законодавчою базою для розробки матеріалів ОВНС.

3.2.23. Визначати відповідність порядку розробки матеріалів ОВНС технологічній схемі інвестиційного процесу будівництва.

3.2.24. Аналізувати інформацію щодо складання окремих підрозділів розділу ОВНС.

3.2.25. Скласти окремі підрозділи розділу ОВНС для певного об'єкту або ситуації.

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Закон України «Про екологічну експертизу» (від 09.02.95р.) зі змінами та доповненнями. – 18 с.
2. Нормативні акти Кабінету Міністрів України, 1998 – 2002.
3. ДБН А.2.2-1-95. Склад та зміст матеріалів ОВНС. Мінекобезпеки України, 1996. – 28 с.
4. Інструкція про здійснення державної екологічної експертизи. Мінекобезпеки України, 1995. – 25 с.
5. Андрейцев В. І. Екологічне право. – К.: Вентурі, 1996. – 208 с.
6. Бухвалов В. А., Богданова Л. В. – М.: Экологическая экспертиза, 1995. – 366 с.
7. Гавриленко О. П. Геоэкологическое обоснование проектов природокористования: Навч. посібник. - К.: Ніка – Центр, 2003. – 332 с.
8. Дьяконов К.Н., Дончева А.В. Экологическое проектирование и экспертиза. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 384 с.
9. Мингазова Н. М. Экологическая экспертиза. (Ч.1.), Научно-теоретические и правовые основы. М, 2001. – 405 с.
10. Кораблева А. И. Введение в экологическую экспертизу. – Днепропетровск, 2000. – 144 с.
11. Позаченюк Е. А. Введение в геоэкологическую экспертизу. Междисциплинарный подход, функциональные типы, объектные ориентации. – Симферополь: Таврия, 1999. – 413 с.
12. Хоружая Т. А. Оценка экологической опасности: Учеб. для вузов. – М.: Приор, 2002. – 208 с.

Додаткова:

1. Боков В. А., Ена А. В., Ена В. Г., Позаченюк Е. А. Геоэкология (научно-методическая книга по экологии). – Симферополь: Таврия, 1996. – 384 с.
2. Географическое обоснование экологических экспертиз / Под ред. Т. В. Звонковой – М.: Изд-во МГУ, 1995. – 318 с.
3. Порфирьев Б. Н. Экологическая экспертиза и риск технологий. – М.: ВИНТИ, 1990. – 204 с.
4. Экологические основы природопользования / Н. П. Грицан, Н. В. Шпак, Г. Г. Шматов и др. – Днепропетровск: ИППЭ НАН Украины, 1998. – 409 с.
5. Экология / Под ред. Богомоллова С. А. – М., 1997. – С. 142-175.

Розробники програми:

проф. Некос В. Ю.,
доц. Тітенко Г. В.,
(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна),
проф. Позаченюк К. А.
(Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського),
проф. Мальований М. С.
(Львівський національний технічний університет «Львівська політехніка»),
доц. Боголюбов В. М.
(Київський національний аграрний університет),
доц. Владимірова О. Г.
(Одеський державний екологічний університет)